

POLAND

POLAND

RAQAMLI CHAKANA BANK XIZMATLARINING OPERATSION XARAJATLARNI QISQARTIRISHDAGI O'RNINI VA BANK SAMARADORLIGIGA TA'SIRI

Nomonov Akmaljon Azim o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18480269>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy tezisdagi raqamli chakana bank xizmatlarining tijorat banklarida operatsion xarajatlarni qisqartirishdagi o'rnini hamda bank faoliyati samaradorligiga ta'siri nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda mobil banking, internet-banking, masofaviy identifikatsiya, avtomatlashtirilgan to'lov va kredit jarayonlari kabi raqamli xizmatlarning bankning ichki operatsion jarayonlariga ta'sir mexanizmlari ochib beriladi. Raqamli texnologiyalar joriy etilishi natijasida filial tarmog'iga bo'lgan yuklamaning kamayishi, xodimlar mehnat unumdorligining oshishi, tranzaksiya tannarxining pasayishi hamda vaqt va resurslardan foydalanish samaradorligining yaxshilanishi asoslab beriladi. Shuningdek, raqamli chakana bank xizmatlari bankning moliyaviy samaradorligini ifodalovchi cost-to-income ratio, aktivlar rentabelligi (ROA) va kapital rentabelligi (ROE) kabi ko'rsatkichlarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqamli bank xizmatlari, chakana bank xizmatlari, operatsion xarajatlar, bank samaradorligi, cost-to-income ratio, mobil banking, internet-banking, avtomatlashtirish, raqamli transformatsiya, tijorat banklari.

So'nggi o'n yillikda global moliya bozorlarida kuzatilayotgan raqamli transformatsiya jarayoni bank sektorining faoliyat modelini tubdan o'zgartirdi. An'anaviy bank xizmatlari ko'rsatish tizimi, asosan, filiallarga tayangan holda tashkil etilgan bo'lib, yuqori operatsion xarajatlar, mehnat resurslariga kuchli bog'liqlik va xizmat ko'rsatish tezligining nisbatan pastligi bilan tavsiflanadi. Raqamli texnologiyalar asosida shakllanayotgan chakana bank xizmatlari esa banklar oldida xarajatlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga chiqarmoqda. Ayniqsa, mobil banking, internet-banking, masofaviy identifikatsiya, avtomatlashtirilgan to'lov va kredit jarayonlari banklarning ichki operatsion mexanizmlarini soddalashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

Raqamli chakana bank xizmatlari deganda jismoniy shaxslarga bank xizmatlarini elektron platformalar orqali, ya'ni filialga bormasdan, masofadan turib ko'rsatish imkonini beruvchi texnologik yechimlar majmui tushuniladi. Ushbu xizmatlar tarkibiga mobil ilovalar orqali hisoblarni boshqarish, to'lov va

pul o'tkazmalari, onlayn omonatlar ochish, kredit olish, masofaviy identifikatsiya, shuningdek, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlar asosida mijozlarga maslahat berish xizmatlari kiradi.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, raqamli chakana bank xizmatlari bank faoliyatida miqyos samaradorligi va jarayon samaradorligini ta'minlovchi vosita sifatida qaraladi. Chunki bir xil raqamli platforma orqali minglab va millionlab mijozlarga xizmat ko'rsatish imkoniyati mavjud bo'lib, har bir qo'shimcha tranzaksiya uchun qo'shimcha katta xarajat talab etilmaydi. Bu holat banklarda tranzaksiya tannarxini keskin pasaytirishga xizmat qiladi. Tijorat banklarida operatsion xarajatlar, asosan, xodimlar ish haqi, filiallarni saqlash, hujjatlar aylanishi, kassa va inkassatsiya xizmatlari, mijozlarga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq tashkiliy xarajatlar hamda axborot texnologiyalari bilan bog'liq xarajatlardan iborat bo'ladi. An'anaviy xizmat ko'rsatish modelida ushbu xarajatlarning katta qismi doimiy xarajatlar sifatida shakllanadi va bank daromadlarining muhim qismini yutib yuboradi.

Raqamli chakana bank xizmatlari ushbu xarajatlarni qisqartirishning bir necha asosiy mexanizmlarini taklif etadi. Birinchidan, filiallarga bo'lgan ehtiyoj kamayadi, bu esa ijara, kommunal xizmatlar va kassa bilan bog'liq xarajatlarning qisqarishiga olib keladi. Ikkinchidan, avtomatlashtirilgan jarayonlar xodimlar sonini optimallashtirish imkonini beradi, natijada mehnat xarajatlari pasayadi. Uchinchidan, hujjatlar aylanishining raqamlashtirilishi vaqt va resurslarni tejaydi, bu esa bank ichki jarayonlarining tezligi va aniqligini oshiradi. Shu bilan birga, raqamli xizmatlarni joriy etish dastlabki bosqichda IT-infratuzilma, dasturiy ta'minot va kiberxavfsizlikka investitsiyalarni talab qiladi. Biroq uzoq muddatda ushbu investitsiyalar operatsion xarajatlarning sezilarli darajada qisqarishi hisobiga o'zini oqlaydi.

Bank samaradorligi odatda moliyaviy ko'rsatkichlar tizimi orqali baholanadi. Ularning eng muhimlari cost-to-income ratio, aktivlar rentabelligi (ROA) va kapital rentabelligi (ROE) hisoblanadi. Raqamli chakana bank xizmatlarining kengayishi operatsion xarajatlarni kamaytirish orqali cost-to-income ko'rsatkichining yaxshilanishiga olib keladi. Xarajatlar qisqarishi fonida daromadlar hajmining saqlanib qolishi yoki oshishi bankning umumiy moliyaviy natijalarini ijobiy tomonga o'zgartiradi. Bundan tashqari, raqamli xizmatlar bank daromadlarining diversifikatsiyasiga xizmat qiladi. Masofaviy to'lovlar, komissiya xizmatlari va raqamli mahsulotlar orqali foizsiz daromadlar ulushi ortadi. Bu esa bank faoliyatini bozor kon'yunkturasiga kamroq bog'liq qiladi va moliyaviy

barqarorlikni mustahkamlaydi. Natijada bankning uzoq muddatli samaradorligi va raqobatbardoshligi oshadi.

O'zbekiston bank tizimida raqamli chakana xizmatlarni joriy etish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. "Hamkorbank" ATB misolida so'nggi yillarda mobil banking, onlayn to'lovlar va masofaviy xizmatlar ulushining oshishi kuzatilmoqda. Bu holat bankning filial tarmog'iga tushayotgan yuklamani kamaytirib, operatsion xarajatlar tarkibida mehnat va xizmat ko'rsatish xarajatlarning ulushini optimallashtirish imkonini bermoqda. Empirik jihatdan qaralganda, raqamli xizmatlar ulushining oshishi bilan bankning cost-to-income ko'rsatkichi o'rtasida teskari bog'liqlik mavjudligini taxmin qilish mumkin. Ya'ni, raqamli kanallar orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar soni ortgan sari, bir tranzaksiyaga to'g'ri keladigan xarajat kamayadi va bankning umumiy samaradorligi oshadi. Bu esa raqamli transformatsiyaning iqtisodiy asoslanganligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, raqamli chakana bank xizmatlari tijorat banklarida operatsion xarajatlarni qisqartirish va bank samaradorligini oshirishning muhim strategik vositasi hisoblanadi. Raqamlashtirish bank faoliyatining tashkiliy tuzilmasini soddalashtirib, resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi hamda mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya banklardan puxta strategik yondashuv, texnologik investitsiyalar va risklarni samarali boshqarishni talab qiladi. Uzoq muddatda esa raqamli chakana bank xizmatlari banklarning moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Raxmatullaev, N. (2019). Tijorat banklarida raqamli xizmatlarni joriy etish va ularning samaradorlikka ta'siri. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 4, 45–52.
2. Suyunov, A. (2021). Raqamli bank xizmatlari rivojlanishining bank xarajatlari va daromadlari nisbatiga ta'siri. Bank-moliya tizimi muammolari, 2, 33–41.
3. Egamov, B., Aliyeva, S.S. (2023). Raqamli chakana bank xizmatlari va banklar moliyaviy samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlik. O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, 6, 58–66.
4. Khikmetov, N.I. (2020). Prospects for the development of digital banking in Uzbekistan. Economics and Finance Review, 5(2), 71–79.
5. Ivanov, V.V., Petrov, A.S. (2018). Tsifrovye tekhnologii i effektivnost deyatelnosti kommercheskikh bankov. Finansy i kredit, 24(9), 1987–2001.

6. Lavrushin, O.I. (2019). Transformatsiya bankovskogo sektora v usloviyakh tsifrovoy ekonomiki. *Bankovskoe delo*, 7, 12–19.
7. Gherțescu, C. (2024). How does digitalization strategy affect bank efficiency and operational costs? *Systems*, 12(11), 1–18.
8. Citterio, A., Vismara, S. (2021). Digital transformation and profitability in the banking sector. *Journal of Banking & Finance*, 133, 106–121.
9. Bueno, L., Morais, F. (2022). Impacts of digitization on operational efficiency in the banking industry. *International Journal of Finance and Economics*, 27(3), 3125–3140.
10. Zhao, J., Wang, C., Chen, Y. (2024). The impact of digital financial inclusion on bank performance: mechanisms and heterogeneity. *PLOS ONE*, 19(8), 1–20.
11. Klapper, L., Singer, D. (2017). The role of digital financial services in banking efficiency. *World Bank Economic Review*, 31(1), 1–23.
12. Vives, X. (2019). Digital disruption in banking. *Annual Review of Financial Economics*, 11, 243–272.
13. Gomber, P., Kauffman, R.J., Parker, C., Weber, B. (2018). On the fintech revolution: interpreting the forces of innovation in financial services. *Journal of Management Information Systems*, 35(1), 220–265.